

vem fere annorum, iam mortuam, sed accurate compositam atque dividua coma candidaque veste exornatam, velut si ita paratam ad festum iam ante praemio propositum allatura esset. Neque puellulam gestabat porrectam ut mortuam, sed prope exstantem, in ulna sedentem, pectusculo ad pectus adipicatum, perinde ac si viva esset; at hinc exilis manus, cereae colore infecta, inanima quadam gravitate pendebat, hinc reflexum caput in humero matris rigidius quam in sommo positum esse videbatur; matris, inquam, nam nisi etiam duorum vultuum similitudo testimonium perhibuerit, id ex altero eorum aliquid sensus adhuc retinente manifesto apparuisset.

Tum unus ex vespillonibus habitu turpis accessit, ut puellulam ex matris ulnis exciperet, non sine tamen insueta quadam reverentia atque aliqua nec simulata haesitatione. At mater, aliquantulum recedens, nihil tamen vel indignationis vel contemptus vultu proferens: — « Nequaquam — inquit — noli in praesens filiolam tangere, ipsa in carro componam, en tibi quod habeo ». Atque haec dicens manu in vespillonis manum crumenam posuit. Deinde: « Sed hoc unum promitte — inquit —: ne quid ex ornamentis adimas filiolae, nec quemquam id audere patiaris; Caeciliolam, quaeso, qualem nunc vides pone sub terris ».

Continuo pollinctor ille manum pectori admovit; deinde sollicite atque obsequenter, magis nova captus pietate quam necopinato praemio incitatus, studuit ut corpusculo aliquem locum in carro daret. Tum mater in fronte filiam deosculata est, atque quum in carro diligenter aptavisset, ut si in lectulo componeret, candidoque velamine corpusculum operuisset: « Vale — inquit — Caecilia, in pace quiescas; prius quam advesperascat et nos veniemus, ut semper deinceps simus una tecum. Sed iam pro nobis ora, pro te mater et pro ceteris orabit ». Rursus inde vespillonem alloquens: — « Vespere — inquit — hac cum

carro transiens, domum venies, ut me quoque, nec solam, efferas ».

Haec quum dixisset domum ingressa est, ac paulo post ad fenestram venit ulnis alteram filiolam natu minorem complectens, spirantem quidem, sed mortis iam notis facie infectam. Tum diu spectavit tam indiginas filiae exequias, donec carrus profectus est, donec oculis cernere potuit; postea intus se retulit. Ac quid aliud facere potuit nisi superstitem filiam in lectulo collocare eique se arcte iungere, ut proxima utramque simul acciperet mors?

Non aliter summo in culmo hians flos cecidit una cum flosculo adhuc gemma clauso, quum prati herbae omnes sunt transente falce exaequatae.

SOCIIS ET LECTORIBUS COMMENTARII NOSTRI HUMANISSIMIS

In sedis nostrae recenti translatione, malo casu factum est, ut exemplaria nonnullorum fasciculorum, quae superfluerant et ad ALMAE ROMAE collectiones integras efformandas servaveramus, deperdita fuerint. Haec sunt: Ann. XVII (1930) fasc. mens. Ianuarii; Ann. XX (1933) fasc. mens. Iulii,

Octobris, Novembris et Decembris; Ann. XXVII (1940) fasc. mens. Ianuarii, Februarii et Aprilis.

Si quis Sociorum aut Lectorum nostrorum exemplar aliquod ipsorum fasciculorum habeat, neque ei grave sit illud a se abalienare, gratissimum nobis fecerit si, pro sua humanitate, nobis reddere voluerit.

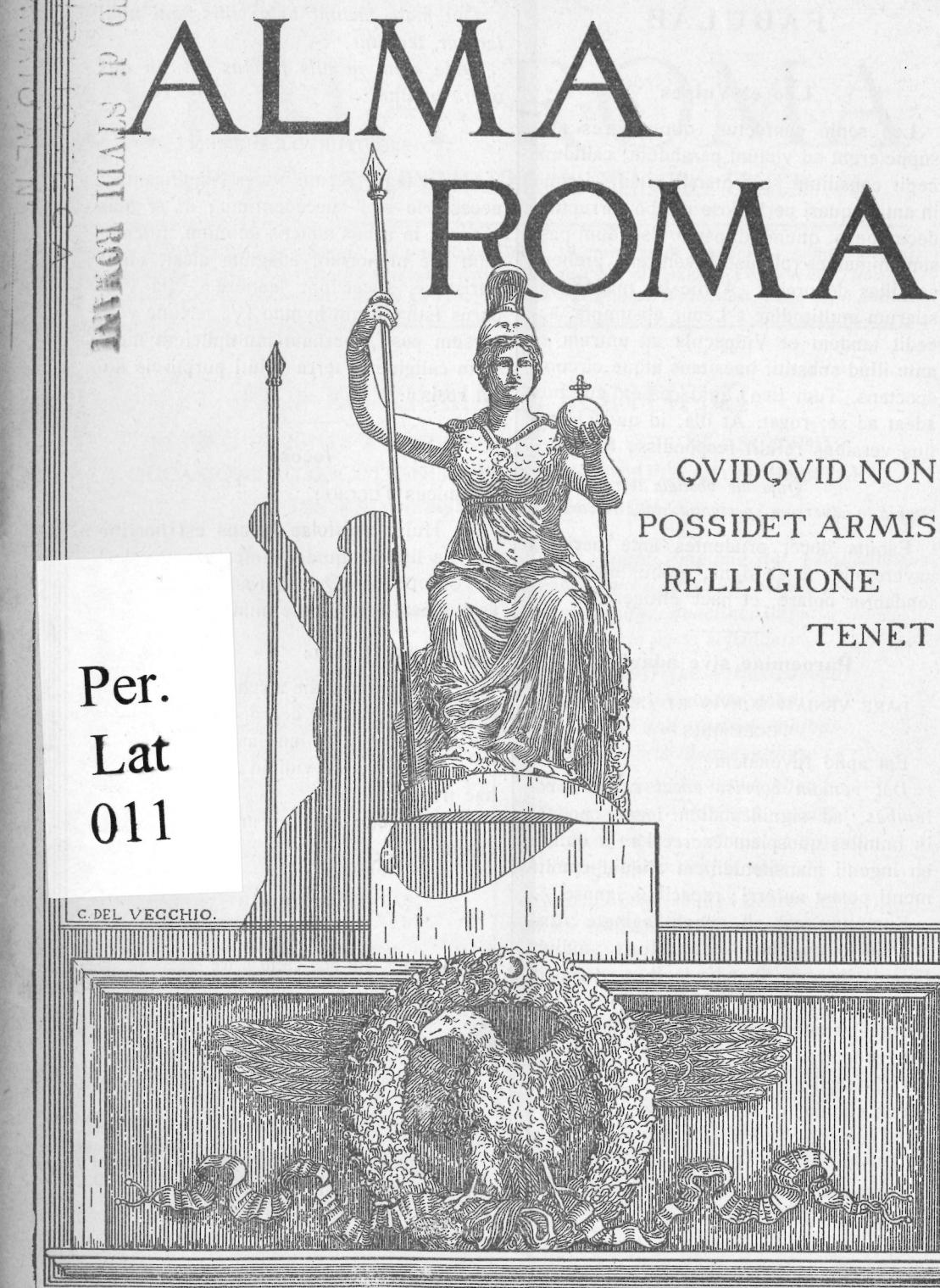
A. R.

IMPRIMATUR:

† Fr. ALFONSUS C. DE ROMANIS, Ep. Porphyreonen.
Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

Ann. XXVIII

Romae, mense Martio MCMXLI

Fasc. III

FABULAE

Leo et Vulpes

Leo senio confectus, quum vires non suppeterent ad victimum parandum, callidum cepit consilium sustentandi vitam. Itaque in antro, quasi periculoso morbo corruptus, decumbens, quum ad ipsum visendum passim animantes reliquae advenirent, prehensas illas devorabat. Atque ita magna bestiarum multitudine a Leone absumpta, accedit tandem et Vulpecula ad antrum et ante illud substitut haesitans atque circumspectans. Tum Leo, quid cesseret, cur non adeat ad se, rogat. At illa, id quod Horatius versibus retulit respondisse fertur:

*Quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.*

Fabula docet prudentes ante pericula cavere sibi, et ea signa, quibus mala portendantur notare, et haec effugere.

Paroemiae sive adagia

DARE VENIAM CORVIS ET CENSURAM
COLUMBIS

Est apud Iuvenalem:

Dat veniam corvis, vocat censura columbas, ad significandum legum poenas in humiles quospiam exerceri et a quibus ob ingenii mansuetudinem aliquid emolumenti potest auferri; rapacibus ignosci.

Sumptum est ab apophthegmate Anacharsidis, qui hoc dicto elusit studium Solonis in conscribendis legibus, quemadmodum refert Plutarchus in Solonis vita: « Leges aranearum telis adsimiles dicebat, propterea quod in illas si quid levius aut imbecillum incurrit, haeret; sin maius aliquid, dissecat ac fugit.

Ad eamdem pertinet sententiam, quod in *Phormione* ait Terentius:

Quia non rete accipitri tenditur, neque milvio:

Qui male faciunt nobis illis, qui nihil faciunt, tenditur,

Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.

SEQUITUR VER HIEMEM

Hoc adagio rerum vices significantur, necessario sibi succendentium; ut si quis suadens in rebus afflictis animum, fulcendum spe meliorum, adagium dicat, puto: « tristibus succedunt laetiora ». Ita Pindarus Isthmiorum hymno IV: « Nunc vero rursum post hibernam multiplicitum mensium caliginem, terra veluti purpureis florere ros ».

locosa

Amicus TUCCIO:

— Huius epistolae manus est horribilis: ne literam quidem interpretari valeo.

TUCCIUS: — O rerum amplifier! Vel asinus eam legat; cede mihi!

Magister TUCCIO:

— Cur externa die a schola afuisti?

— Quia graviter aegrotabam: putabam me ad mortem esse iam iam adductum.

— Quid?... Te vidi in bicyclula prope hac transeuntem...

— Profecto: ibam ad arcessendum medicum!

Aenigmata

I

Significo subolem non certo patre creatam: Sum sine litterula ventus ab imbre madens.

II

Priscorum Caesar gestabam sceptrum Quiritum. Syllaba praeficitur? Sum dea bellipotens.

Fr. PALATA.

Aenigmata in superiore fasciculo propo- sita his respondent: 1) Nix, Pix; 2) Tensa, Tonsa.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXLI est pro Italia libell. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; ante solvendum rectoque tramite mittendum sive ad IOSEPHUM FORNARI doct. Romam, Via di S. Maria dell'Anima, 39 sive ad Typographiam Polyglottam Vaticanam, Città del Vaticano

PIO XII SUMMO PONTIFICI

ALTERO EXEUNTE ANNO EX QUO PETRI SOLIUM ASCENDIT
OCCASIONE ALLOCUTIONIS AD PATRES PURPURATOS HABITAE
DIE XXIV MENS. DECEMBR. MCMXL

*Ceu delapsa polo vox tua, Pontifex,
nuper personuit fortiter auribus
desuetis procerum cum dominantium,
tum diro excidio gentibus anxiis.*

*Aeternae alloquo vox Sapientiae
conclamare tuo est visa, tumultuum
evincens strepitum, queis lacrimabile
bellum progeniem mersit Adamicam.*

*Te dicente, Pater, quinque volatili
vidi remigo tendere Caelites
aethram per liquidam, pacis et exsulis,
quo rursus niteat, fundere nuntia.*

*Primus prosiluit nomine VERITAS,
perfusus radiis ora micantibus,
clamans: Pestiferi parcite semina
in plebes odii spargere credulas.*

*Gens quaevis parilem novit originem,
quas Christus pretio sanguinis abluit;
irae cur, miseri, pabula porgitis
verbisque aggeritis falsa dicacibus?*

*Alter, qui facie ridet amabili,
audit CERTA FIDES, quae socialiter
tutatur trepidos iactaque foedera
custodire docet, fallere nescia.*

*- Pax - inquit - minime stat, pavitantibus
incursus animis armaque perfida
semper finitimi, quaelibet impio
confisi arbitrio pacta refringere.*

*Praeco IUSTITIAE tertius advolat,
aspectu rigido fronteque nobili,
expers usque doli, fortior omnibus
mentes illecebris illaqueantibus.*

*- Ius esto populis inviolabile! -
indicit graviter; - funditus excutit
convictum socium, crimen et impium
patrat qui officio sufficit utile. -*

*Quartus pone sequax dicitur AQUITAS,
compar iustitiae, paulo at amicior,
extirpare sagax germina litium;
et supplex iterat: - Gens opulentior,*

*exclusis aliis, quae sibi comparat
orbis divitias insatiabilis,
se contra populos concitat aemulos;
iussu terra patet Numinis omnibus!*

*Postremum rutilat flammea CHARITAS,
Christi quae patulo pectore prodiit,
gentes dividuas foedere libero,
armis posthabitatis, impigra cogere.*

*Mox austera tonat: - Mutuus emicet
stirpes inter amor! Pone superbiam,
quae praestas aliis robore, et abstine
damna inferre minax semper inermibus!*

*Haec vidi, et fremuit! Qui moderamini
gentes imperio iam resipiscere;
aures paciferis dedit nuntiis,
festinate Pii nutibus obsequi.*

*Quid, si respuitis iussa facessere
Patris? consilio si violentiam
praeponetis adhuc?... Disice, gentibus.
Iesu, supplicium protinus ingruens!*

*- Vae mundo! - reboat clamor ab inferis,
vae mundo! - adveniunt fata novissima!
Obtectus tenebris prodit et angelus,
cui triste exitii nomen APOLLYON!*¹

V. GENOVESI, S. I.

HISTORICAE NOTAE

**Quaenam Italiae fuerit condicio ab
ineunte saeculo v ad Gallorum irru-
ptiones.²**

Graeciae artes et cultus in Italiae parte quae Magna Graecia appellata fuit, saeculis vi et v ita emicuere, ut magis nunquam, ne in ipsa quidem Graecia. Ibcus simul et Stesichorus, Empedocles et Epi- charmus, Gorgia Leontinus et Lysis aliique eloquentia praestantes; Pythagoras, Xenophanes, Parmenides magnae notae philosophi. Ceterarum omnium artium splendor mirus, cuius praeclara vestigia exstant in ruinis Agrigenti, Selinuntis, Pesti, Naxos etc.; quarum litterarum, artium caetusque vitae germina non extranea Etruscis fuere, per quos nonnihil, exeunte regno, ad ipsam Urbem, saltem saeculo v, ut diximus, devenere. Traditio legis decemviralis, leges graecas imitantis, influxum

¹ Habant super se Regem angelum abyssi, cui nomen hebraice Abaddon, graece autem Apollyon, latine habens nomen Exterminans (Apoc., 9, 11).

² Cfr. fasc. sup.

certe sapit graecum; at non minus quam Magnae Graeciae bonis tunc floruerunt artibus urbes Etruriae: Clusium, Urbevetum, Perusia, Cortona, Aretium, Faesulae; deinde Cere, Tarquinia, Vetulonia.

At quaenam origo prima, quaenam historica evolutio foederis Etrusci? Quaenam historica commercia inter Etruscos et Romanos?

Ex Etruria Romam devenere cultus religiosi non pauci, ex Etruria usque ad exeuntem Rempublicam homines praeclari: quae a Graecis, quae a nordicis populis hauserant Etrusci, huc, in Latium conduxere, atque in hunc locum, quem — teste Livio — «non sine causa dii hominesque condendae Urbi elegerunt saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex Mediterranei locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipientur, mare vicinum ad commoditates nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum, regionem Italicae medium, ad incrementum urbis natum unice locum». ¹ Quum Magnae Graeciae artes senuerint, quum Etrusci a nordicis incursionibus oppressi fuerint, quum vetusti rudes fortisque Sabelli suavitate caeli et ubertate terrae novarum sedium emolliiti fuerint, quum omnium animos fuderit commune a Gallis invadentibus periculum, tum demum Roma periculum procul refundet, unaque facile eminebit, quasi omnium virtute sua heres constituta; tum Roma tam humilibus exorta natalibus, quae saeculis VIII et VII et VI sub regibus pomerium fere non transiluit, atque nonnisi una ex multis foederis latini civitas fuit, existet prima; incursantes, oppugnantes Aequos et Volscos a foederis finibus arcebit, propugnacula constituet Velstras et Signiam et Coram.

Iuvenis Respublica foedus Latinum tueretur, imprimis a Volscis et Aequis, inter quos deducit colonias (Labicos, Bolam, Vi-

¹ Liv., V, 54, 4.

telliam); Hernicos in foedus adlegit, quos una simul cum Latinis dicit adversus Etruscos et Faliscos, ut ripa Tiberis dextera potiatur, quae ripa Veientana et post Veios captos dicta est. Quod ut fieret, oppugnanda omnino erant Veii et Fidenae. Inde longum illud bellum, quod non potest inter fabulas ablegari eo quia non omnia historice possint comprobari, aut quia sapiat bellum Troianum; quod Veientanum bellum collocari tuto potest inter saec. v et iniens iv, post annum CCCCVI, quum populi finitimi, cultus denique vertice attincto, declinant et concidunt; Roma vero iuvenis caput extollit. Quum Roma Veios oppugnat, Etrusci eisdem auxiliari non possunt cum quia debiliores dissolutis moribus facti, cum quia Galli imminent atque incurvant a valle Padana. Cere demum, licet Etrusca, ab Etruscorum foedere abstracta iam fuerat ad foedus cum Urbe: tempus itaque iam erat oppugnandorum Veiorum: res ardua sane tum locorum natura, tum etiam cibariorum inopia. Ob expugnatam urbem cratera aureum Apollini voverunt Romani; quod si navis qua donum id vehebatur a Docaeis Liparensibus primum capta, amice dein Massiliam deducta est, profecto concludendum tum Romam iam et in Graecorum opinione permagni fuisse aestimatam.

Veiis captis, Romani veniunt ad Faliscos. Erant Falisci origine Siculi, aucti postea ex immigrantibus hinc Etruscis, inde vero Sabinis; suam habebant linguam suosque mores et deos, in amoenissima regione (nunc Civita Castellana), munitissima loci natura, atque uberrima; inde civium molliores mores, ut Romanis nequidquam obstiterint, sed ultro sese dederint. Ita Etruscorum corruit antemurale, opulentaque Etruriae arva ultra Ciminum montem patuere Romanis: Sarsina, Viterbum, Ferentum, Tarquinia, Volsinium, quod centrum fuit foederis Etruriae; sed ineunte saec. iv Volsinii finitimaque gente's cum

Romanis pacem viginti annorum pepigere. Iamvero post annum vel biennium irruunt Galli in Clusium, aliam Etruriae urbem, quae auxilium a Romanis expetit. Fatalis ita reipublicae Romanae cursus veluti interrumpitur: nunc pugnandum est cum barbaris; quibus mox debellatis, respublica eam quam cooperat perficiet solidabitque occupationem totius Etruriae. Tunc Latini et Hernici qui antea «socii» fuerant fient «clientes», brachia reipublicae praebentes: opulentae vero Etruriae atque Faliscorum urbes opes ferent ad Romanos exercitus instruendos, alendos.

* * *

Dilatatis exterioribus reipublicae imperii finibus, et interna vita oportunas subiit mutationes. Nuclei tres primitivi, Ramnenses Romulei, Titienses Sabini et Luceres Etrusci, augentur, nova Sabinorum adrogata iam gente Clausiorum (Atta Clausus), quacum et aliae connumerandae novae sunt gentes, quae aut e Sabinis aut ex Etruscis profectae, circa Urbem in collibus eodem ferme tempore (exeunte saec. vi) constiterunt; e quibus quae saeculo v magistratus in republica obtinuere quadraginta et una numerantur; numerus profecto non parvus, qui esset augendus si et illae haud paucae adderentur gentes, quae in Urbe clientelas constituere quorumdam civium Romanorum, aut Reipublicae ipsius. Nec omittenda gentes illae complures, quae victae deducebantur in Urbem non ut captivae essent, sed ut liberae, at extra Urbem in collibus finitimis, praecipue in Aventino, considerunt. Quo simul undique numerosiores in dies appellebant qui aut operas locaturi aut odia patriae effugientes Romanum petebant; ex his omnibus constituta plebs est iam sub regibus, aucta tamen magnum in modum primo reipublicae saeculo. Quae plebs novam veluti civitatem prope Urbem efformat, absorbendam dein in civi-

tatem plenam Romanam. Quum autem id serius factum est, tum veteres Romani, non sine quadam superbia sese a civibus novis distinguentes, *Patres*, *Gentiles*, *Patricios* appellant, vetito cum plebe connubio, ne contaminentur.

Plebs vero ibidem sua sacra constituit: ibi Cereris templum Aedili commissum: cum plebe externi finitimi populi primum coniuncti, quam maxime in dies avertabant a patriciis: ceterum crebrerrima bella id efficiebant ut plebis opera et auxilio Romani saepe indigerent tum in exercitu ipso, tum in commerciis, tum in operibus fabrilibus. Quod quo facilius assequerentur, plebi concedere debuerunt agros primum (lex Icilia de Aventino publicando), dein iura in dies ampliora, denique paria. Sub regibus Etruscis, qui nec patricii erant origine, nec cives Romani, alleviata fertur aliquatenus plebis condicio; sed iisdem pulsis, atque rursus invalescentibus patriciis, deterior fieri magis magisque coepit; exinde tumultus et secessiones.

Id tamen laudi dandum est plebi, quod semper a cladibus caedibusque civium abstinuit: secessiones, quibus res Romana in magnum pelleretur discrimen, plebis arma fuerunt, non tam ad honores captandos, quam potius ad libertatem vitamque civilem assequendam. Id munus princeps Tribunorum atque Aedilium; qui ad libertatem plebis plurimum contulere, quibusque admittentibus iam an. CCCCL «institutum est etiam ab iisdem consulibus, ut senatus consulta in aedium Cereris ad Aediles plebis deferrentur, quae antea arbitrio consulum suppressabantur vitiabanturque». ¹ Parta autem libertate aequatisque iuribus, plebis Tribuni manent, novaque obeunt munera domi militiaeque. Id per totum saec. v contendit plebs ut libertatem consequeretur; non tamen iis modis, qui potius ad graecana tempora sunt referendi, neque tanta iam tum cum potestate ut valeret in

¹ Liv., III, 55, 13.

exilium pellere Coriolanum aliosque sibi non nimis faventes: potestas tribunicia, initio parva, crevit in annos.

Profecto admodum difficile est dignoscere certa incertave in conatibus Sp. Cassii, Sp. Melii et plebis ipsius ad altiora contententis; id tamen extra dubium est plebem habitam iam tum fuisse uti nucleus civitatis, cum suis magistratibus, consiliis, sacerdotibus et sacris. Maximum procul-dubio fuit, ut, Praetorum loco, Decemviri legibus scribendis summam imperii detinerent. Quod si lex XII tabularum non omnia plebi peperit ad quae alacriter contendebat, si «nexum» in hac ipsa lege permanxit, si nonnisi serius ius connubii per plebiscitum Canuleium concessum est, tamen saeculo V plebs descendere per Tribunos coepit admissaque fuit vel ad supraena obeunda munera, antea ad Tribunatum cum imperio consulari, deinde ad Praeturam et Consulatum ipsum; quod praesertim effecerunt crebra cum finitimus bella atque Gallorum irruptiones.

Et sane inde factum est ut Romani unionem atque concordiam foverent, atque ut plebis opera vel maxime indigerent et ute-rentur; quumque ad hanc omnium animorum et virium contentionem non satis consulere visi sunt bini Praetores, qui exactis rebus creati sunt, ideo quum periculum urget, iam ineunte Republica, circa an. DI creator Dictator, cui uni ad breve tempus committitur et summa rerum et salus rei publicae.

En igitur civitas haec et parva Respu-blica appareat saec. V cum exercitu plane instructo: supremi magistratus appellantur Praetores, quasi prae-atores bellantis exercitus; constitutio vetus innovatur, novis rebus aptatur; curiae veteres cedunt novis centuriis; ordo gentilicius ordini militari cedit: itaque novus populus in exercitu fundit patricios et plebeios; et plebeis in exercitum assumuntur primi qui ex censu apti sunt oneribus militiae sustinendis. Re-

gulae gentiliciae in descriptione et constitutione populi succedit regula censuaria: inde populi distributio in classes, classium in centurias seniorum et iuniorum; classes coadunantur in tribus novas, quae, quem territoriales sint, distinguuntur a Romuleis, quae gentiliciae erant: Romuleae tres fuerent; novae vero viginti, et postea usque ad triginta quinque. Quae instauratio licet Tulliana dicta ac Servio Tullio regi adscripta fuerit, proculdubio multo posterior est, atque partim saec. V, partim postea tribuenda. Quidquid est, insequentibus saeculis centuriae mutationes subiere cum numero, tum etiam constitutione et indole. Itaque novae tribus excipiunt et veteres et novos cives, et intra et extra pomerium; imo et complures pagos, qui circum Romam erant. Novae tribus tributa solvunt exercitibus sustentandis; et sub Veiorum bellum conscribi coepit exercitus non patriciorum, non privatorum, non gentis, sed Reipublicae, in quibus plebs una simul cum patriciis pugnat et quandoque «imperium» assequitur, quum et plebei creati sunt consulum loco Tribuni militum consulari potestate (CCCC-CCCIC a. Ch. n.).

Militiae praesunt «Praetores»; sacris autem «Rex Sacrorum», cauto tamen ne regium averet imperium: ei adstant collegia sacerdotum et pontificum, — quorum primus, «Pontifex maximus», obnubilat demum et surrogat ipsum Sacrorum Regem, — quibus concredita et ius, et fas, et mores maiorum. Eo enim tempore iudicia civilia coram pontificibus agebantur; criminalia vero intra familiarum septa; maiora tantum, perduellionis nempe et parricidii, coram magistratu, qua exercitus duce; serius vero et ad privata iudicia trahi coepit iurisdictio magistratus. Sacerdotes ideo, in primisque Pontifices, moras custodientes maiorum, «normam» tradebant, ad quam civitas et vetus res publica erat regenda; ex qua norma, vel rectius a quibus normis, e quibus «leges regiae»

ortae sunt, nucleus primus legis XII tabularum fuit effectus. Sed ipsae leges XII tabularum diu penes unos Pontifices fuere, quousque Cneus Flavius, Appii Claudi servus, primus edixit «ius civile», et Tiberius Coruncanius, primus Pontifex Maximus e plebe delectus, publice ius promere ac docere coepit.

Societas Romana saeculi quinti artes reli-gionesque haurire iam cooperat a Graecis atque Etruscis. Castor et Pollux, atque imprimis Delphus circa id tempus Romam e Graecia transiere; postea Hermes, Hercules, Bacchus; atque an. CCCIL publica «lectisternia» celebrata sunt diis Graecis; templum autem Cereris tum primum ab artificibus Graecis fuit ornatum. Sed ampliora profecto atque praestantiora sunt quae exstant vestigia religionum et artium Etruriae, quae Romam post Veios captos advenere: signa, vasa, monilia, fictilia. Consortio autem civilis eam perfectionem hoc saeculo attigit, ut edi potuerit primus legum codex, legem dicimus XII tabula-rum, qui saeculo sequenti forte uberior factus est atque perfectior.

SYLVIUS ROMANI.

JOSEPHUS VERDI

XL RECURRENTE ANNO AB EIUS OBITU

Non Itali modo, sed cultae fere universi orbis gentes his diebus quadragesimum annum ex quo Iosephus Verdi fato concessit sollemniter celebrarunt. Undenam insolita haec temporis commemoratio? An animi tot curis, luctibus, odiisque fracti se indigere sentiebant spirabili aere refici, illoque profecto quem aurea musices aetas, cum Verdio et ipsa absoluta, praebere poterat? Verdius enim ultimus apud Italos fuit supremus cantus artifex, qui animos a terribus ad superna abstrahere valeret..

Longobardia tanto viro patria, unde et maximus proximae aetatis poëta noster Manzonius ortum nactus: oppido vero eius natali, obscurum ferme, Roncole nomen. Ibi summa adhuc pueritia, quum sacris inserviret, organorum vocibus captus, prima sibi adloqui concentuum oblectamenta persensit. Pertractus ea voluptate puer Caesarem patrem rogavit, ut musices numeris operam dare posset: qui, tenui, qua erat, ope familiari, cymbalum tamen, etsi usus tritum, filio emit. Magister illi primus Bai-strocchi, qui templi organum pulsabat, deinde Baressius mercator tibia ludere calidus, Trovesius denique, qui Busseto proximo in oppido turbae tibicinum praeerat. Adolescens brevi magistros antevertit, insolitusque auspiciis attentis, Mediolanum, statuto a curionibus aere, missus est, ut musices Lyceum adiret. Verum qui Lyceo praeerant, inito a iuvene periculo, aditum negarunt, ut, Lavigna magistro, Mediolani studia dilecta sibi privatus Iosephus noster perfecerit. Rediens post biennium ad suos, per provinciam notissimum nomen eius evasit, tibicinesque patrios ipse sua vice moderatus est. Anno MDCCCXXXV Margaritam Baretti uxorem duxit, atque triennio post, patrium deserens oppidum binaque secum ferens musicalia quae iam scripserat dramata, Mediolanum, ut ea publice proponeret, iterum migravit. Profecto quum anno MDCCCXXXIX Novembri mense in «Scalae», quod dicitur, theatro, prima huiusmodi fabula ageretur, cui titulus *Ober-tus comes Sancti Bonifacii*, plausus quidem auditorum non defuere, at nemo e cavea certe divinavit fore ut iuvenis ille, quem moderantem choros et tibicines videbant, tam altum in arte sua locum attingeret, ipsumque Rossinium triumphalibus iam otios vacantem, cito aemularetur. Nihilominus, qui theatro praeerant operum susceptores, excussiore forte naso praediti, iuvenem sibi pactione adiunxerunt, ut ad tres annos tria musices opera ex novo ede-

ret sibi populo ferendas. Primam autem huiusmodi comoediam futuram constituerant, quum magister aliam post alium, uxorem carissimam, utrumque filium, quos ex ea suscepserat, amisit. Quo pacto iam vir tanto moerore confectus lepidos comoediae numeros edidisset? Quare *Regnum unius diei* (Italice: *Un giorno di regno*) — ita enim novum illud opus vocatum — sibilante plebe e scaena pulsum est. At quem lugubria fata nequierant frangere virum, eum neque arbitrium popularis aurae prostravit. Paucis post mensibus, a. MDCCCLXII die mensis Martii secunda, *Nabucodonosor*, trimenstru vix laboris fructus, maximam gloriam Iosepho magistro peperit.

Ascensus eius deinde quotannis sublimiores: quotquot opera eius nova posita sunt, totidem resonarunt ubique triumphi. Anno MDCCXLIII, *Longobardi milites ad primum crucis bellum acti*; a. MDCCXLIV, *Hernani*, Venetiis in theatro cui nomen a «Phoenice»; anno MDCCXLV, gemina edita opera: Romae, *I Foscari*, Mediolani, *Ioanna d'Arc*. Deinde, foecunditate ita mirabili, ut prodigio adscribenda videretur, annos inter MDCCXLV et MDCCCL, *Alzira*, *Attila*, *Macbeth*, *Latrones* (Italice: *I Masnaderi*), *Pirata* (Italice: *Il Corsaro*), *Pugna ad Lignanum*, *Aloysia Miller*, *Stiffelius*, quem deinde mutato nomine *Haroldum* vates dixit, prodiderunt in vulgus. Anno MDCCCLI, maximo tanti ingenii specimini, *Rigoletto*, Veneti plauiserunt cives, cuius celeberrimum cantum quatuor modulatum vocibus ipse quum audiisset Rossinius, Iosephi flamen sese iterum persentire sponte fassus est. Sed non heic morabinos post annos bina iterum opera peracta; ea immo, quae maxime deinde per populare ora vulgarentur *Vagus cantor* (*Il Trovatore*) et *Viola parva* (Italice deinde *La Traviata*). Anno MDCCCLV Napoleone III, Gallorum Imperatore, invitante, ut Lutetiensi universarum artium recensioni operam et ipse conferret suam, *Siculam inter-*

nencionem (Italice: *I Vespri Siciliani*) scripsit. Anno MDCCCLVII, iterum Venetiis, *Simon Boccanegra* populo propositus; anno MDCCCLIX, Romae, *Personatorum sal-tatio* (*Un ballo in maschera*); a. MDCCCLII, Petropoli, *Fatorum vis* (Italice: *La forza del destino*) edita.

Tantos post labores quindecim annos magistri lyra conticuit; non quia sterilis facta esset, sed ut novam silenti studio vim recuperaret, novaque concentuum portenta proxime effunderet. Anno MDCCCLXVII, Lutetiae, Imperatore adstante, *Carolus* (Ital.: *D. Carlos*) opus collusum, tresque post annos Cairo in urbe, Aegyptiorum rege invitante, *Aida* primo proposita est, compitissimum atque lectissimum operum, quae usque illuc magister edidisset. Quem post triumphum, iterum musarum eius silentia nimis diuturna fuere, donec tandem, anno MDCCCLXXXVII, Mediolani, renovatis omnino cantu et concentu, ac veluti nova indutus iuventute, *Otello* in scaenam prodiit. Denique, sex post annos, *Falstaff* comoedia, quod genus dramatis nunquam iam post domestica infortunia magister tentaverat, acta est. Sed plausus iuveni exordienti denegati octuagenario seni copia infinita ingeminati sunt: ita ut paene ad obitum properanti Thaliae gratiae arrisisse viderentur.

Attamen sacri et religiosi extremo tantae vitae curriculo servati manebant afflatus. His pertractus, quum iam rusticans integrum fere per annum aut Busseti, aut Montecatini in oppido vitam abdite duceret, *Stabat Mater* Iacoponis fratris laudem, Ambrosianum hymnum, denique seraphici Bernardi precem ad Mariam Deiparam, quam Alligherius conscripsit, numeris no-ster vestivit; tanto ferme vate unus ipse musices dignus scriptor! Verum celeberrimum eius sacram opus Missa fuit, quam Alexandri Manzonii memoriae Iosephus ediderat. Haec autem, quominus vicissim suis exsequiis concineretur modestia aucto-

ris prohibuit, qui iusta exsolvi sua ulla absque pompa testamento edixit.

Mediolani, sacris refectus viaticis, Iosephus Verdi in hospitio, quod incolere iam hieme assueverat, morte placida nonagenarius paene die xxvii mens. Ianuarii MCMI absumptus est. Legata caritatis eius in testamento copiosa quam maxime, pientissimaque voluntas apparuit, qua aedibus, quas musices artificibus senio aut morbo confessis cibo et domo excipiendis atque iuvandis ipse condidit, exuvias suas quiescere concupivit. Quod quidem, nec dubium erat, lata ad rem lege decreverunt Itali patres: quid enim nimium esse aliquis sentire poterat ut debitus honos tantae memoriae redderetur?

Eius demissio, quae in habitu praelucebat, qua semper in conversatione utebatur, vetuit ferme quominus non tam respublica Italorum quam et omnium gentium legati, iam ad rem delecti, post eius feretrum solempni pompa circumirent. Verum, quo ad usque Euterpe ac Terpsichore melos humanos animos movebunt, monumentum Italicae gloriae perenne erit, lausque Iosephi Verdi renovabitur illa, quam Russorum ipse Caesar, Petropoli audiens Verdianum opus de *Fatorum vi*, privatim auctori redidit inquiens: « Me quoque Caesare maior est tibi potestas! ».

I. A.

DE LATINI SERMONIS NOTIS SINGULARIBUS¹

De particula « quidem »

« *Quidem* » quam plurimos habet usus ac sensus.

EXEMPLA: Ista *quidem* vis est (SUET.) — Atticus non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrerit: qui *quidem*

¹ Cfr. fasc. sup.

Serviliam Bruti matrem coluerit (CORN. NEP.) — Misera est illa *quidem* consolatio, sed tamen necessaria (CIC.) — Consules duos, bonos *quidem*, sed dumtaxat bonos, amisimus (CIC.) — Vagabitur nomen tuum longe ac late: sedem *quidem* stabilem non habebit (CIC.) — Cruciatu*s* est a Dolabella Trebonius: et *quidem* a Carthaginiensibus Regulus (CIC.) — Vicit cum una legione, et ea *quidem* vacillante (CIC.) — Doleo ac mirifice *quidem* (CIC.) — Rarum hoc genus, et *quidem* omnia praeclara rara (CIC.) — Apparet id *quidem* etiam coeco (TIT. LIV.) — Novum est, iudices, in Siculis *quidem* et in omnibus Graecis monstri simile (CIC.) — Certe *quidem* peiores te vidi neminem (PLAUT.) — Oratorias exercitationes non tu *quidem*, ut spero, reliquisti, sed certe philosophiam illis anteposuisti (CIC.) — L. Domitius nulla ille *quidem* arte, sed latine tamen dicebat (CIC.).

De ordine chronologico

Saepe usurpatur ordo chronologiae, seu temporum.

EXEMPLA: Regnante Romulo, quum, Capitolio ab Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur, intercursu mātronarum inter acies duas praelium sedatum est (TIT. LIV.) — Complexus inde suos dimittit (TIT. LIV.) — Triginta tyranii plurimorum bona publicata inter se divisorunt (CORN. NEP.) — Dum haec in Macedonia geruntur, Paulus, prorogato ex consulatu imperio, principio veris in Ligures exercitum introducit (TIT. LIV.) — Xerxes, Thermopylis expugnat, protinus Athenas accessit urbemque, nullis defendentibus, imperfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit (CORN. NEP.) — Consurrexit consul, et iussis sedere aliis progressusque paulum introeundi regi dextram porrexit submittente se ad pedes sustulit, nec attingere

genua passus introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considerare iussit (TIT. LIV.) — Venientibus malis obstat fortitudo (CIC.) — Diu meditatum scelus non ultra Nero distulit (TAC.) — Corvus, quem tenebat ore, dimisit cibum (PHOED.).

S. Leonardi in Helvetia

J. Iss.

Discipulis suis magistri verba ineuntem annum faustum fortunatumque precantis¹

Gum mihi semper gratus dies subiit, quo novi anni luce adventante, discipulis vota auspiciaque promere sum solitus, tum in praesens gratissimus, nam quo suavius, eo vehementius memoria complector qua precum intentissima ope, magistro, ut e diutina infirmitate recreeretur, praesto fuerint. Utrum mihi potius munus absolendum sit, omnia vobis nempe laetissima optandi, an de tanta in me humanitate ac pietate gratiam habendi atque referendi, dicere non ausim; utrumque enim adeo animum movet, ut suam vim et vocem proferat amicam.

Omnia vobis, Deo opitulante, in bonum conspirent, sitque uniuscuiusque animus virtutibus, quibus demptis, nihil sani solidique moliri valebitis, adeo instructus ac ornatus, ut dies qui surgit decedenti laetam usque operum frugem et consiliorum committat. Hoc satis erit ad honeste beatique vivendum; nam divitiis, quas virtus congerit, nulla rerum iactura, nullae sive hominum, sive rerum insidiae invidere possunt; at contra id efficere ut, quo magis

¹ In fasciculo superiori mensis Decembbris MCMXL descriptionem edidimus de Italorum metallorum spectaculo Romae oblato latine a cl. magistro discipulis suis habitam: non minori animi delectatione vulgamus hodie orationem hanc, qua Italus magister alter ludi sui, et *quidem* puellarum, latina studia auspicatus est. — A. R.

earum splendore alliciamur, eo minus Sirenum cantus nostras aures animosque feriant. Hoc enim praesidio munitae ecquid boni, pii sanctique adolescentulae non proferent? Vobis potissimum suscipe ut parentibus, utinam diu conservatis, decori et solamini sitis, ad quorum vitae probitatem atque industriam animis conformatis, id spectetis, ut et cordium pax, et casta laetitia per vosmetipsas adaugeantur. Doctrinae autem studia, in quibus operam et laborem sedulae ponitis, novam quasi animi formam exprimant atque effingant, neque tantummodo ad probationis pericula superanda dirigantur, nullo non nisu enientes, ne quid incommodi renuatis, ceterum ad mentis aciem exacuendam, voluntatisque robora excitanda opportunissimum. In fide constantes nihil impedit, quominus agmine abeatis, ubi confertae vobisque invicem consentientes, innocentiae, pietatis, castitatis bona certamina certavistis, intimi animi sensu gestientes nova iisque graviora suspicere, quorum principem locum contentio studiumque obtineant nihil de ingenua morum simplicitate et castimonia detrahendi, quae plurimarum aequalium suam dignitatem christianumque nomen missum facientium, mobile ingenium exprobrent, impudicitiam condemnent. Quodsi eiusmodi principia, hic altius radices agentia, adolescentulae obliuioni dedant, simulac procul a magistris, cuiuslibet custodiae impatientes, suo genio adeo indulgere malint, ut praepropere quae odisse iubebantur, attingere audeant, moribusque plane contempnendis contractis, in suam militiam saecli invitationa adsciscant, nego ab illis scholam reapse honestari, unde in hominum societatem, deliciarum omnium corruptelae nesciae, prodire, quibus doctrinae lumina evilescent, sanique mores sensim labefacti ruunt. Ex quo liquido apparet quam stulte se gerant, quae, nimium sibi suientes, tantum aequoris spatium idque impervium saepe, aliquando autem, reflantibus ventis, iniquum, fragili rate exarare contendant. Gubernatorem quaeramus, qui iuuentutem in altum provectam regat, moderetur, det naviganti Crucem tutissimae salutis signum; qui denique aestuantibus e fluctibus sospiti, depulsis nubibus, portum aperiat, quo appulsam sua pace soleatur; Iesum dicimus, qui tempestates sedat et compescit. Tuum animum, quasi suae dilectionis thalamum deligit, castissime te alloquitur ore; si quid patiaris suum facit, nam cruciatus, quibus adhuc hominum saevitate angitur, tecum communicat inque cruentantem sinum filiam perdolentem recipit. Tibi praesens adest; vel in scholis eius ante oculos imago obversatur, fidem tuam roborat, vires demissas erigit; nutantem animum renovatum confirmat, socius et comes adiungitur quum in studiis et laboribus versaris, eaque te enutrit, alit, imbuit pietate, quae sublime concursuae virtutes alae suadeat. Neque id satis; nam si hoc fuit eius gratia pro visum, ut te vix primam oculis lucem hau rientem mater fasciis involutam primis lenta mulceret blanditiis, ulnis trepidi gestaret, fontem lactis libandum labellis aperiret, fletumque gementis lallans compesceret; materna si voci candida assonuit tua vocula: ave! ipsaque grandisculae ex primo pietatis rore, eo animum adduxit, ut se divina dape reficeret, dein adolescentem sibi in castitatis studio parem constituit, semet ad absolutissimam diae Parentis formam referens — cuius ex exemplo me quotiens admonentem audisti, ne transversum digitum unquam discederes — te Matri suae tutandam commisit, quasi geminum fratrem, quem idem gestavit gremium sanctimonia illibatum. Quod pudoris, pervigil, clausum in pectora servas, crevitque castitatem Matris attingere anhelum, neque immixuere Virgo patitur, neque ulla infici labe. Quae di vino nuntio decora humilitate sese acco-

modavit, ut dimisse de te sentias admonet; eas suavitate et patientia instruit — vosmet in numero eritis — quae, totae in puerulis litteris cum probitate tradendis primos doctrinæ haustus summae Veritatis lumine calefaciunt; prodiga cordis sui, quae lacrimas continenter profudit tuas continent, dolores allevat divinisque consiliis animum componere docet. Totam te precibus addictam vult, quo altius pietas flammescat perpeti Cratiae nitore, quasi rogos, splendescens, unde flumen caritatis manat, quae utinam, incestis conditis telis, mortales tot exagitatos odiis, coniungat ac devinciat. Quo amoris concordiaeque foedere divulso, quaenam delira vis ad caudem compulit homines? Quando acrius iniquitas e terra, e mari, ex aëre atrum protulit caput, hic fatiscentes carinas deprimens, illic caesorum corpora aggerens perque caeli spatia fragoribus concussa ignifera missilia vomens, fulminis aemula? Bellum enim quo nullum gravius post natos homines immane longe lateque patet, nos circum insaevit, feritate augescit suaque santes et insonites corripit procella. Qua igitur caritate precum contentioni nostram partem attulimus, quum semel atque iterum innocentium agmina Pontifex ad Virginis aras supplices accedere iussit, eos animis complectentes, quos ubique gentium terra marique caelo letum rapidum abstulit; quos patria extores hic illic vitam miserriam degentes Penatium desiderium macerat; teneros filiolos suae sortis sive conscientios, sive inscios, qua patres vita functos illacrimantes, qua a matrum curis ac blan- ditiis avulsos, sine intermissione, admonemus preces, praesertim cum arctius Iesu copulati cor divinissimum impetere audemus, ut pax tandem instauretur, quam saevi Martis furore sedato, anxii homines sollicite quaeritant, appetunt, implorant.

Nostra denique Italia, cuius est gloria,

temporis decursu, nulla unquam sortis opportunitate adiuta, sed Superum modo subsidio suaque singulari virtute confisa, imperia funditus evertere, e praesenti afflita fortuna incolumis evadat, stetque in hostes copiis praepollentes suaque temere felicitate gloriantes, nova vi erecta, audacissima, victoriae haud dubiae spe vehementius innixa, quam invicta arma fortiaque pectora parare queunt, Deus autem unus donare, qui in se adeo vult nostram pietatem auctam atque infractam decertantium virtutem productam, ut pax cum caritate et iustitia, quae futura sit, potius divina ope quam humana comparata videatur.

Cesenae.

AURELIUS DE POL.

Selecta ex bibliothecis et archivis

Anatomica humani corporis synopsis¹

Duo vero sunt hic, quae a nobis fortasse non infeliciter adnotata, ut me benignè attenteque audiatis iure merito exposcunt. Primum quod, licet sinistra cordis capacitas vix ultra duas liquidi uncias admittat, id tamen in mortuis et fluido quiescente contingit, quemadmodum et Harvaeus, et nos ipsi saepe deprehendimus. Atqui in vivente sanguis intra cordis alveos irruit, minore quidem velocitate a cava et auricula dextera (quae propterea sunt diametro maiores) in dexterum ventriculum, citatori vero a vena pulmonica et auricula sinistra, idcirco angustioribus, in sinistrum. Liquida vero omnia celeriter discurrentia copiosius semper influunt quum exitum habent, aut sibi faciunt, quam conceptaculi mensura spem oculis faciat, atque idcirco coniicimus, unaquaque cor-

¹ Cfr. fasc. sup.

dis pulsatione sanguinem maiori copia quam unciarum duarum subire, eoque etiam affluentius, quo minori in magnis arteriis impedimento cohibetur. Exinde fit, ut in iugulatis sanguineum fluidum non consueta moderataque circulandi lege, sed oxyssime per cor traiiciatur, nimirum sublato renixu sanguinis in iisdem arteriis contenti, non secus ac adempto horologiis sufflamine, vulgo *il tempo*, ipsae rotae, nullo remorante, cursus suos, quos integri diei spatio perficere debuissent (in libertatem vindicata elateris vi) perniciissime absolvunt.

Alterum deinde est, quod quamquam non inficiemur tot sanguinis libras, latis pulsationibus per cor traduci, negamus tamen universam sanguinis molem, quae praecedentibus et numerosis intra horam pulsibus elutriata fuerat, secundum omnes et singulas suam partes ubique per corpus perreptantes, eam esse, quae sequentis horae intervallo praecordia repeatat. Sunt enimvero pro locorum diversitate etiam velocitatis recursusque discrimina. Itaque ut sanguis per thoracis artuumque musculos, praesertim in corporibus exercitatis citius refluit, adiuvante nimirum muscularum pressione, aut loci propinquitate; ita qui per medullas, per mesenterium, per cerebrum, perque alia minoris motus viscera devolvitur, tardius recurrat; neque pari gressu alterius celeritatem assequi potest. Quare contingit proculdubio, ut nonnullae sanguinis partes vix bis, aut ter, quibusque horis ad cor appellant. Quod quidem consultissime naturae opifex in animalibus instituit, ut ea tarditate, non quidem inducta machinae vitio, aut cum vitae detimento, sed separationum ac nutritionum perficiendarum necessitatibus prospiceretur.

Et quoniam ad separaciones particularium liquidorum ultro delapsa est oratio, de iisdem pro nostra brevitatis instituto paucis forte non pauca subiiciamus. Et

quidem ad eas, de quibus loquimur, separaciones tria potissimum concurrere arbitramur. Primum certam fluidi secernenti in sanguine dispositionem; deinde peculiarem gradum velocitatis sanguinis, cum quo fluidum illud devolvitur, et a cuius sinu abscedere debet, postremo determinatam structuram motumque cribi, per quod separandum fluidum traicitur, et a quo per excretoria aut reductoria vascula alio derivandum est.

Quoad praeviā illam separationum dispositionem, unicuique intellectu facile est, ex chyli massa, veluti primigenia, statim atque sanguini permiscetur, elici non posse actuosam salivam, lixiviosum lotium, utilē bilem, vividos spiritus, perfectam denique ceterorum succorum crasim, quamquam in ipsa chyli substantia contineantur; nisi prius pluribus iteratisque per circuitum subagitationibus et attenuationibus, perque varias fermentorum, aërisque praesertim, actiones, alia cohaerentia dissolvantur, alia dissoluta cohaereant, alia crassiora atterruntur, alia tenuiora crassescant, alia asperiora levigentur; omnia denique benigno atque oleoso volatili foveantur. Hoc sane fluidorum apparatu (in quo haematosis tota consistit) seu partibus singulorum dispositis, id superest, ut determinatis motus gradibus uniuscuiusque liquidi confusae permixtaeque cum aliis particulae simul aggregentur iustumque secernendi succi molem coagmentent; mox ab ostiolo glandulae veluti despumandum. Est enim proprium motus ministerium, ut pro gradus diversitate, seu varia celeritate, primum similares, seu homogeneas partes congreget, deinde congregatas hoc illud appellat, deponatque. Quod passim in fluminibus, tametsi immobiles ripas habentibus, usvenire perspicimus. Nam quum priori impetu confusa corpora secum rapidissime abripiant, paullatim, ubi de concepta velocitate remittunt, tunc quidem alibi alia aggesta relinquunt. Quamobrem utramque

conditionem separationibus praeviam, ipsi motui assignare necesse est. Sed primam partem circularis, tum intestina sanguinis agitatio perfecit; secunda vero sola circulari delatione, eiusque varia remissione absolvit. Quam in rem inferentium vasorum confinia ita a natura concinnata sunt, ut modo in spiras, modo in plicas, nunc in angulos acutos, nunc in obtusos intra glandulas porosque secretorios desinant.

Hactenus secretionibus materia compara-ta est. Illae vero, ut in suis quaeque cribris perficiantur, structura organi eiusque motus est attendendus. Quo in loco immor-talis clarissimi Malpighii laudes reticere non possumus, qui primus omnium depre-hendit et demonstravit, ubicumque separa-tiones fiant, ibi glandulas sitas esse, quae cribra sint et secretoria liquidorum instru-menta; quarum glandularum multiplex ge-nus diversaque textura est; aliae enim conglomatae, quae ex pluribus constantes excretorio vase gaudent; aliae conglobatae, scilicet simpliciores, quae reductivo tan-tum canali instructae sunt; aliae ex solis folliculis compactae; aliae ex villosis tubu-lis; aliae postremo ex nuda quasi membrana foraminosa. Omnibus vero commune est, tum ut sanguinea habeant vasa, quorum extre-mum, deferens liquidum separandum, in folliculum desinat, quem modo in cana-licolum excretorium, modo in reductorium, modo saltem in superficiem, vel internam, vel externam, corporis abire comperimus, tum etiam, ut reticulo lacertoso, vel saltem nerveo donentur, in cuius interstitiis ita dispositi sunt sanguinei ac secretorii tubuli, ut vasculari texturae vermicularis ac pro-pulsivus motus adiungatur. Itaque non abs re glandulas dixerim esse totidem cor-cula vasorum foribus apposita, in quibus, quum per tot minimorum canalium mae-andros acceptus a corde motus languescit, nova illa constructione, ac pene dixerim systole, possit instaurari; eoque fit ut et

sanguinis ad praecordia recursus promo-veatur, et peculiaris liquidi urgeatur se-cretio.

(*Ad proximum numerum*).

I. M. LANCISI.

ANNALES

Europaeum discrimen

Peculiarium de re eventuum per Fe-bruarium mensem recensio orationibus, colloquiis pactionibusque circumscrribitur: praeter enim Anglorum in Cyrenaica pro-gressus, immutatae perstitere Germanorum Italorumque mari caeloque incursions in Anglos ad horum bellicas munitiones de-struendas impediendumque quominus Angli armis cibariisque ultra instrui possent.

Orationes a belli ducibus dicta sunt; a Musolinio, Hitlero, Churchillo: prima ab hoc, qui quum recentes belli vices recoluis-set et damna ab hostibus illata per igniferos globos numero ter quaterque maiori quam ab Anglis in Germanos effusos, de auxilio loquutus est Angliae a Civitatibus foede-ratis Septentrionalis Americae ferendo, deque asserta Anglii territorii proxima invasione, quam Anglii cives unguibus et rostris ob-sistentes prohibebunt.

Musolinus iniurias revocavit iam diu Italiae factas, rationesque quibus evenit in hodiernum discrimen Italiae ipsius inter-ventus sociaque arcta que opera cum Ger-maniae viribus; decem capitibus definitiv hodiernum rerum statum, qui consociatis populis victoriae tutum auspiciun affert.

Hitlerus denique, quum occasione vige-simi primi anni expleti, a quo pars « natio-nalis-socialista » in Germania condita est, sermonem haberet, labores repetit a se suisque exantlatos ad nova principia in civium animis ita defigenda, ut hostium spes eadem evellendi in irritum omnino

cessura sit. Nunciavit deinde proximo vere proprium verumque subaqueum bellum initum iri; Itali, quibus forma ipsa futu-rarum rerum est communis, ad ultimam victoriam validam suam operam apporta-bunt.

Colloquia habita sunt Bordigheriae in Ita liae oppido inter Hispaniae et Italiae duces, de quo affirmatum est, iudicium idem esse factum tum circa quaestiones Europam re-spicientes, tum quae duos populos, Hispa-num nempe atque Italum, singulatim attingunt.

Franco, in Hispaniam redditurus, Montis Pessulanii in urbe paullisper cum Petain, Gallicarum rerum moderatore, commoratus est; Hitlerus autem cum Iugoslaviae adm-inistris.

De variis initis pactionibus denique, peculiari nota digna est, quam Turcae cum Bulgaris sanxerunt de mutua finium tutela; quae quidem proxime praecessit nuntio, Bulgariam tripartito illi foederi inter Ger-maniam, Italiam atque Iaponiam sancto et ipsam adhaesisse; quinimo in regionem suam Germanicas copias admisisse, quae Anglorum pericula secum inde averterent.

Regia in Urbe funera

Die xxviii mens. Februarii, Romae, ubi privatus vivebat, supremum pientissime diem obiit Alfonsus, Hispanorum quondam rex eius nomine xiii. Filius postumus Al-fonsi XII, natus erat Madriti die vii mens. Maii MDCCCLXXXVI. Sextum supra deci-mum aetatis annum agens summa imperii assumpsit, quae usque tunc Maria Chri-stina mater magno ingenii acumine inter multas difficultates gesserat: a populo di-lectus eas et ipse per plures annos supe-rare valuit.

In bello illo, quod furere coepita. MCMXIV, nullius partes sequutus tragicam conflictationem lenire studuit, atque captivorum sortem; impedire tamen non potuit quoni-mus ipsius bellum consequentia et in Hispania

repercuterentur, eoque magis quod gravi-bus oeconomicis negotiis civitas premere-tur. Post vanos conatus ut populum a par-tium studiis odium vehementer perflantibus tolleret, exercitus duci Michaeli Primo de Rivera moderandarum rerum munus suo consilio commisit; cui septem post annos Berenguer, copiarum pariter dux, successit. Res vero regis spem fefellerunt: anno MCMXXXI Municipum comitia seditionis ho-minibus favorabilia cessere: Alfonsus ti-mens ne belli civilis in dilecta patria sua causa is diceretur, Hispaniam reliquit, et in Galliam primum, ac deinde Romam re-cessit.

POPICOLA.

VARIA

Mater Caeciliae¹

... Tum ianuae limen supergressa ad carros libitinæ accessit mulier quaedam, aetate iam constans, ut ex aspectu conie-ctari erat, sed nondum provecta; quaedam enim translucebat pulchritudo, obducta quidem diuturno maerore ingruentique tabe et iam languescens, neque tamen infecta; pulchritudo illa verecunda eademque decora quae ex ipso sanguine scatet Langobardarum mulierum. Non satis firmus gressus, neque tamen ut vestigiis pes in-haereret, neque oculi iam lacrimas edebant, quippe qui diu et abunde profudissent; sed inerat in eius dolore nescio quid pacati atque penitus absconditi, quod animi indi-cium erat omnino sui compotis iamque parati acerbitatibus subeundis. Nec vultu tantum videbatur mulier singularem tot misericordis in rebus elicere pietatem atque humanitatis sensus revocare iam omnium in animis oblitos atque prope emoriuos. Gerebat enim collo aptatam puellulam no-

¹ Ex A. Manzonii romanensi fabula, cap. XXXIV, la-tine vertit A. GUERCIO.